



**Юлія Олександрівна Стрелкова,**  
науковий співробітник відділу  
підтримки обдарованості  
та міжнародної співпраці  
Інституту обдарованої дитини  
НАПН України,  
м. Київ, Україна

УДК 37.013.75

## ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ІНШИХ ЗА СХОЖІСТЮ ВИДІВ НАВЧАЛЬНИХ РОБІТ

*В статті автором раскрыто определение «исследовательская деятельность», представлены типы ученических работ, а также сделан компаративный анализ исследовательской деятельности со схожими видами учебных работ.*

**Ключевые слова:** исследовательская деятельность, проект, реферат, эксперимент, практикум.

*In the article the author discloses the definition of «research activities», shows the types of students work and made comparative analysis research activities with similar types of educational activities.*

**Key words:** research activities, project, abstract, experiment, workshop.

*У душі кожної дитини  
є невидимі струни. Якщо торкнутися  
їх вмілою рукою, вони красиво зазвучать.  
В. О. Сухомлинський*

Вітчизняна педагогіка та педагогічна психологія сьогодні постійно розробляють нові освітні технології, побудовані на дослідному пошуку дитини у процесі навчання і самостійній творчості. У сучасній літературі з педагогіки частіше зустрічаються поняття «проект» і «дослідження», при цьому рідко даються чіткі визначення обом, а тому вони не завжди диференціюються, хоча швидкий погляд дозволяє побачити істотну різницю між ними. З'ясування суті цих понять, а також інших подібних видів навчальних робіт є важливим завданням при їх вивченні. Розуміння їх істинного сенсу не просто абстрактне завдання для науковців, а важливий етап, перш за все, з точки зору освітньої практики.

Нові освітні технології продовжують інтенсивно розвиватися і будуються на дослідному пошуку. Педагого-дослідники та практики виявляють підвищений інтерес до своїх колег початку ХХ ст. (К. Вентцель, Б. Всесвятський, Дж. Дьюї, Г. Кершенштейнер, У. Кіллпатрік, Є. Пархурст, І. Свядковський, С. Френе та ін.).

Особливу увагу викликають розробки сучасних педагогів і психологів, які зберегли і розвинули традиції активного використання продуктивних методів навчання (Дж. Брунер, Дж. Гріно, П. Крейтсберг, Х. Таба та ін.).

Активно ведуться пошуки в цьому напрямку в сучасній педагогічній психології та педагогіці.

Дослідницька діяльність – це складний процес, що потребує детального та поетапного розкриття.

На думку відомого психолога О. Леонтєва, «діяльність в цілому є процесом активної взаємодії суб'єкта зі світом, під час якого суб'єкт задовольняє будь-які власні потреби. Діяльністю можна назвати будь-яку активність людини, якій вона надає певний сенс» [2, 4].

Дослідження – це творчий процес вивчення об'єкта або явище з певною метою, але з невідомим результатом.

За визначенням І. Зимньої і Є. Шашенкової, дослідницька діяльність – це «специфічна людська діяльність, що регулюється свідомістю і активністю особистості, спрямована на задоволення пізнавальних, інтелектуальних потреб, продуктом якої є нове знання, отримане відповідно до поставленої мети, з об'єктивними законами і наявними обставинами, що визначають реальність і досяжність мети. Визначення конкретних способів та засобів дій, через постановку проблеми, вичленення об'єкта дослідження, проведення експерименту, опис і пояснення фактів, отриманих в експерименті, створення гіпотези (теорії),



пророкування і перевірка отриманого знання, визначають специфіку та сутність цієї діяльності» [2].

Таким чином, дослідницька діяльність по суті своїй передбачає активну пізнавальну позицію, засновану на внутрішньому пошуку відповіді на будь-яке питання, пов'язану з осмисленням і творчою переробкою інформації, дією шляхом «проб і помилок», роботою розумових процесів.

З точки зору педагогічного використання дослідницького підходу до навчання, важливим теоретичним та методичним завданням є визначення загальної послідовності дій дитини при проведенні навчального дослідження. Від того, як буде організовано дослідження, логіки дій і наявності певних етапів наукового пошуку, залежить результат дослідницької роботи і педагогічна ефективність цього методу.

Існує безліч схем, створених фахівцями в різні часи, що характеризують етапність дослідження, але більш цікавий, у методичному відношенні, є процес поділу дитячого дослідження на окремі етапи.

Джоном Дьюї описаний «повний акт мислення», в якому він виділив п'ять етапів або «ступенів»: 1) відчуття труднощів; 2) їх виявлення і визначення; 3) висунення можливого задуму її розв'язання (формулювання гіпотези); 4) формулювання висновків, що прямують із запропонованого розв'язання (логічна перевірка гіпотези); 5) наступні спостереження та експерименти, що дозволяють прийняти або відкинути гіпотезу, або дійти висновку, що містить позитивне чи негативне твердження [3].

О. Леонтович [4] проаналізував велику кількість творчих робіт в галузі природних і гуманітарних наук,

які учні виставляли на конференції та конкурси та виділив такі їх типи:

1) проблемно-реферативні – творчі роботи, написані на основі декількох літературних джерел, що містять зіставлення даних різних джерел і на основі цього трактування поставленої проблеми;

2) експериментальні – творчі роботи, написані на основі виконання експерименту, описаного в науці і мають відомий результат; носять скоріше ілюстративний характер, припускають самостійне трактування особливостей результату, в залежності від зміни вихідних умов;

3) натуралістичні й описові – творчі роботи, спрямовані на спостереження і якісний опис певного явища; можуть мати елемент наукової новизни;

4) дослідницькі – творчі роботи, виконані за допомогою коректної, з наукового погляду, методики, що мають отриманий за її допомогою власний експериментальний матеріал, на підставі якого робиться аналіз і висновки про характер досліджуваного явища; особливістю таких робіт є невизначеність результату, що може дати дослідження;

5) проект – це творча діяльність, спрямована на досягнення певного результату, створення унікального продукту; проектна робота передбачає початкове визначення термінів виконання наміченого з урахуванням запланованих ресурсів і продуманих вимог до якості кінцевого продукту.

У результаті вивчення різних методико-педагогічних джерел нами були визначені відмінні риси дослідницької діяльності від подібних видів навчальної роботи і подані у порівняльній таблиці (див. табл. 1).

Таблиця 1

### Порівняльний аналіз дослідницької діяльності та інших за схожістю видів навчальних робіт

	Мета, особливість	Ступінь (характер) аналітичної діяльності	Характер творчої діяльності
Дослідження	Процес пошуку невідомого, пошуку нових знань	Повноцінний процес аналізу інформації	Максимальний прояв творчості особистості
Дослідницька діяльність	Розробка власного дослідження, організаційна рамка дослідження	Повноцінний процес аналізу інформації	Створення плану майбутнього дослідження
Експеримент	Ілюстрація будь-яких явищ, процесів при активній взаємодії з досліджуваним об'єктом	Аналіз умов експерименту	Самостійне трактування результатів
Описова робота	Спостереження і якісний опис явищ або процесів	Аналіз не вимагається	Самостійний опис
Практикум	Завдання, лабораторна робота, що сприяють засвоєнню пройденого матеріалу, освоєння навчальної дисципліни практично	Аналіз не вимагається	Творча складова відсутня
Проект	Створення будь-якого, заздалегідь запланованого об'єкта, моделі або прототипу	Повноцінний процес аналізу інформації	«Творчість за планом»
Реферат	Підбір матеріалів та опублікованих джерел, які найбільш повно висвітлюють досліджувану проблему	Мінімальний аналіз матеріалу	Творча складова відсутня



Виходячи з даних таблиці, можемо побачити, що навчальне дослідження має ряд схожих видів діяльності. Не зменшуючи значущості кожного виду навчальної роботи, потрібно відзначити, що вони переслідують різні цілі, а це означає, що різними будуть їх освітні результати.

Підводячи підсумки, можна сказати, що навчально-дослідна діяльність визначається, як спеціально організована, пізнавальна, творча діяльність учнів, що за структурою відповідає науковій діяльності і характеризується цілеспрямованістю, активністю, предметністю, вмотивованістю та свідомістю. У процесі реалізації цієї діяльності здійснюється, з різним ступенем самостійності, активний пошук і відкриття учнями суб'єктивного знання з використанням доступних для дітей методів дослідження. Її результатом є формування пізнавальних мотивів та дослідницьких умінь, суб'єктивно нових для учня знань і способів діяльності, особистісний розвиток учня.

### Використані літературні джерела

1. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность / А. Н. Леонтьев. – М.: Смысл; Издательский центр «Академия», 2004.

2. Зимняя И. А., Шашенкова Е. А. Исследовательская работа как специфический вид человеческой деятельности / И. А. Зимняя, Е. А. Шашенкова. – Ижевск, 2001.

3. Исследовательская деятельность учащихся в современном образовательном пространстве: Сборник статей / Под общей редакцией к. психол. н. А. С. Обухова. – М.: НИИ школьных технологий, 2006.

4. Леонтович А. В. К проблеме исследований в науке и в образовании / Развитие исследовательской деятельности учащихся: Методический сборник. – М.: Народное образование, 2001.

5. Леонтович А. В. Разговор об исследовательской деятельности: Публицистические статьи и заметки / Под ред. А. С. Обухова. – М.: Журнал «Исследовательская работа школьников», 2006.

